

Received / Makale Geliş Tarihi 20.08.2024
Published / Yayınlanma Tarihi 31.10.2024
Volume (Issue) Cilt (Sayı) 8 (47)
pp / ss 1245-1251

Research Article /Araştırma Makalesi
10.5281/zenodo.14020729
Mail: editor@pejoss.com

Doç. Dr. Günay Mammadova

<https://orcid.org/0000-0002-6072-7135>

Nağçıvan Devlet Üniversitesi, Güzel Sanatlar, Müzik Tarihi /Azerbaycan

Azerbaycanlı Besteci Ağşin Alizade'nin Kamera-Enstrümantal Eserlerinde Millilik: “Muğam Sedaları” Eserinin Teorik Analizi

National Characteristics in the Camera-Instrumental Works of Azerbaijani Composer Aqshin Alizade: A Theoretical Analysis of “Mugam Sadaları”

ÖZET

Azerbaycan müzik tarihine çok yönlü yaratıcı mirasıyla katkıda bulunan ve kendisinden önceki besteciler kuşağının başarılarından ustalıkla yararlanarak müzik kültürünü zenginleştiren pek çok besteci bulunmaktadır. Bu sanatçılardan biri de kendine özgü yaratıcı üslubu ile etkileyici sanat tabloları yaratan ünlü besteci Ağşin Alizade'dir. Bu makale, Ağşin Alizade'nin kamera-enstrümantal eserlerinin milli özelliklerinin araştırılarak ortaya çıkarılmasını amaçlamaktadır. Araştırmanın temel problemi, Ağşin Alizade'nin Azerbaycan müzik tarihindeki rolü ve onun kamera-enstrümantal eserlerinde milli makamların kullanımını meselesidir. Ağşin Alizade, Azerbaycan'ın tarihi olaylarını, halk masallarını ve efsanelerini müzikal bir dille kendine özgü bir şekilde yorumlayan sanatçı olarak öne çıkmaktadır. Bestecinin yaratıcı üslubu ve müzik biçimlerini sıra dışı bestecilik teknikleriyle sunma biçimi, Ağşin Alizade'nin ustalığının yenilikçi özelliklerindedir. Ağşin Alizade, kamera-enstrümantal alanda milliliği ve çağdaşlığı kendine özgü bir sentezle birleştiren ilginç eserler yazmıştır. Bunlardan “Cengi”, “Aşıksayağı”, “Muğam Sedaları” ve “Kamera” senfonisi gibi eserleri örnek olarak verilebilir. Besteci, halk yaratıcılığının büyüleyici güzelliklerini eserlerinde yansıttığı için “halk ozanı” olarak adlandırılmaktadır. Azerbaycan halkının ulu geçmişine atıfta bulunan Ağşin Alizade, milli köklerine bağlılığını anıtsal müzikle ifade etmektedir. Onun kamera-enstrümantal eserleri, programlılık prensibine dayanarak yapılandırılmıştır. Her bir program başlığı, eserinin genel karakterinin ana göstergesi haline gelir.

Sonuç olarak, Ağşin Alizade'nin yaratıcılığı Azerbaycan halkının kahramanlık tarihinin ve günlük yaşamının yüksek seviyede tasvirini sunmaktadır. Halk müziği ve modernlik, bu iki önemli kategoriye bireysel bir yaklaşım ve bunları yaratıcı bir süzgeçten geçirerek aşılama, Ağşin Alizade'nin yaratıcı çalışmalarında belirgin bir şekilde tezahür eden yenilikçi özelliklerdir. En önemlisi, bu yenilikçi özellikler bestecinin eserlerinde organik bir şekilde sentezlenmiştir. Eserlerinin genel ruhunda gizli olan millilik, çağdaş bir yaratıcı üslup ve neoklasisizm teknikleriyle işlenmiş ve rafine edilmiştir. Bu anlamda, Ağşin Alizade'nin yaratıcılığının ürünleri, Azerbaycan müzik kültürünün altın fonuna dahil olan önemli müzik eserleridir.

Anahtar Kelimeler: Azerbaycan müziği, Ağşin Alizade, “Muğam Sedaları”, kamera-enstrümantal, millilik, besteci.

ABSTRACT

Many composers have made their mark on the history of Azerbaijani music with their diverse creative legacies, skillfully benefiting from the achievements of their predecessors and enriching our musical culture, while creating their own unique styles. One such artist is the distinguished composer Agshin Alizadeh, who has created remarkable artistic works with his distinctive creative style. This article aims to investigate and reveal the national characteristics of Agshin Alizadeh's chamber-instrumental works. The main issue of the research was to explore Agshin Alizadeh's role in Azerbaijani music history and his use of national modes in his chamber-instrumental works.

Agshin Alizadeh stands out as an artist who interprets Azerbaijan's historical events, folk tales, and legends in a unique musical language. The individual style characteristic of the composer and the presentation of musical forms through unconventional compositional techniques are innovative features of Agshin Alizadeh's mastery. In the realm of chamber-instrumental music, Agshin Alizadeh has written intriguing works based on a unique synthesis of national and modern elements. Examples of his works include “Cengi”, “Aşıksayağı”, “Mugam Sadaları”, and “Kamera” Symphony, among others. The composer is referred to as a “folk bard” for his ability to interpret the extraordinary beauty of folk creativity in his works. Agshin Alizadeh expresses his connection to his national roots through monumental music. His chamber-instrumental works are based on the principle of programmatic music, where each program title becomes a key indicator of the overall character of the piece.

In conclusion, it can be said that Agshin Alizadeh's works provide a high-level depiction of the Azerbaijani people's heroic history and daily life. The innovative characteristics of his creativity, which involve a personal approach to and synthesis of both folk elements and modernity, are vividly manifested in his works. Most importantly, these innovative features are integrally synthesized in the composer's works. The sense of nationality hidden within the overall spirit of his works is processed and refined using a modern creative style and neoclassicism techniques. In this sense, the artworks produced by Agshin Alizadeh are significant musical pieces that are part of the golden fund of Azerbaijani music culture.

Keywords: Azerbaijan music, Agshin Alizadeh, “Mugam Sadaları”, chamber-instrumental, nationality, composer.

1. GİRİŞ

Azerbaycan müzik bilimi derin bir tarihsel gelişim süreci geçirmiştir. Temeli dahi Azerbaycan bestekarı Üzeyir Hacıbeyli tarafından 20. yüzyılın ilk on yıllarında atılan profesyonel bestecilik okulunun temsilcilerinin çeşitli tür ve formlarda yazılmış eserleri, müzik kültürü hazinesinde zengin bir kültürel mirasın oluşmasına zemin hazırlamıştır. İlginçtir ki, Avrupa ve Rusya'da yüzyılları kapsayan müzik kültürünün kendine özgü gelişim süreci Azerbaycan'da çok kısa bir süre içinde tamamlanmıştır ve bu süre zarfında, o güne kadar tüm dünyada bilinen müzik tür ve formlarında Azerbaycan'da onlarca eser yazılmıştır. Bu eserlerin yapısı ve formları, içlerinde ilginç bir gelişim çizgisi her zaman tartışma konusu olmuştur. Azerbaycan müzik bilimi ise bu tür gelişimlerin kendine özgü unsurlarını ve yönlerini analiz ederek önemli bir tarihsel görev üstlenmiş ve en güncel problemleri çözmüştür.

Azerbaycan müzik tarihinde geleneksel Azerbaycan müziğinin melodik ve ritmik öğelerini, Batı klasik müziğinin yapısal disiplinleriyle birleştirerek özgün bir üslup yaratan bestecilerden biri Ağşın Alizade'nin eserleri genellikle zengin melodik yapı ve ritmik çeşitlilik gösterir. Şiirsel ve duygusal derinlikleriyle tanınan bestecinin çalışmaları, Azerbaycan'ın kültürel mirasını modern bir bakış açısıyla sunar. Hem orkestral hem de oda müziği alanında verdiği eserlerle bilinir.

2. AĞŞIN ALİZADE HAKKINDA

Ağşın Alizade, Azerbaycanlı bir besteci ve orkestratördür. Azerbaycan müziğinde önemli bir figür olarak tanınan besteci, 20. yüzyılın 60'lı yıllarında, yani Azerbaycan müzik kültürünün ikinci yükseliş döneminde yaratıcı kariyerine başlamıştır. Bu dönem, Sovyetler Birliği'nin ve dolayısıyla Azerbaycan'ın kişilik tapma zincirlerinden kurtulup, yeni bir toplumsal ve siyasi ortamın olduğu bir zaman dilimidir. Bu yeni ortam, eski Sovyet Cumhuriyetlerine dünya ile entegrasyon fırsatları sunmuş ve yaratıcı insanlara yeni yaratıcı perspektifler açmıştır; bu da birçok yenilikçi unsurun ortaya çıkmasına neden olmuştur. Azerbaycan kültürü ve sanatında yeni bir canlanma dönemi olarak bilinen bu dönemde, halkı geçmişle derinden bağlayan, kimliğini hatırlatan ve halk yaşamını gerçekçi bir şekilde sanata taşıyan sanatçılar nesli yetişmiştir. Bu sanatçılar, müzik kültürü hazinesini yeni ve özgün eserlerle zenginleştirmiş, her birinin yaratıcılığı kendine özgü ve benzersiz özellikleriyle ön plana çıkmıştır. Ağşın Alizade de yaratıcılığıyla Azerbaycan müzik kültüründe yeni bir söz ve müzik sanatının yeni ifade araçlarının savunucusu olmuştur. “Bu sanata geldiğimde kendime bir hedef koymuştum: ya kendi müziğimi, kendi yolumu kesin olarak bulmalıyım, ya da bu sanattan ayrılmalıyım. Yaşadığım, eğitim aldığım dönem ve ortam bunu gerektiriyordu. Besteciliğe bir savaş gibi baktım ve kesin bir karara vardım ki, bu savaşta mutlaka kazanmalıyım...” (Tehmirazgızı, 2014: 11).

Klasik müzik eğitime sahip olan Alizade, Azerbaycan'ın geleneksel müziğiyle modern orkestrasyon tekniklerini birleştirerek özgün eserler üretmiştir. Ağşın Alizade, Azerbaycan'ın tarihi olaylarını, halk masal ve efsanelerini müzikal bir dille kendine özgü bir biçimde yorumlayan bir sanatçı olarak öne çıkmaktadır. Bestecinin yaratıcılığına özgü olan bireysel üslup ve müzik formlarının sıradışı bestecilik teknikleriyle sunulması, Ağşın Alizade'nin ustalığının yenilikçi özelliklerindedir. Onun yaratıcılığını inceleyen müzik bilimci Z. Dadaşzade, “Ağşın Alizade'nin yaratıcılığı, 20. yüzyıl Azerbaycan müziğinin en parlak olaylarından. Sanata kendine özgü temalar ve taze imgelerle gelmiş, ilk eserleriyle sesler aleminin özgünlüğü ve onları 'şekillendirme' yollarının bireyselliği ile müzik camiasının dikkatini çekmeyi başarmıştır” şeklinde belirtmektedir (Seferova, 2019: 667).

Ağşın Alizade, parlak ve ışıltılı müziğiyle eserlerinde yarattığı imgeler dünyasına özel bir tazelik kazandırmış, bu sayede daha canlı ve duygusal yaşam tabloları yaratmıştır. Bestecinin yaratıcılığında milli yönler, halksallık ve klasik yaratıcı düşünce yeni bir formda yansıtılmaktadır. Besteci, bu özelliklere modernlik perspektifinden yaklaşmakta ve eserlerinde milli unsurları kendine özgü yazı tarzıyla canlandırmaktadır. Ayrıca, bestecinin yaratıcılığına millilik özelliği kazandıran en önemli nedenlerden biri, halk müziği ve yaratıcılığına derinlemesine hakim olmasıdır.

Ağşın Alizade, klasik Azerbaycan müziğinde yenilikçi sanatçılardan biri olup, Azerbaycan simfonizminin öncülerinden Cövdet Hacıyev'in öğrencisi olmuştur. Bilindiği gibi, Cövdet Hacıyev büyük besteci Qara Qarayev'in yakın çalışma arkadaşı olmuş ve onunla birlikte Moskova Konservatuarı'nda D. Şostakoviç'in sınıfında eğitim almıştır. Bu yakınlık, her iki bestecinin yaratımlarında bazı ortak özelliklerin oluşmasına neden olmuştur. Dolayısıyla, Cövdet Hacıyev'in öğrencisi olmak, aynı zamanda Qara Qarayev'in bestecilik üslubuyla yakından tanış olmayı ve kendi yaratıcı potansiyelini bu iki büyük bestecinin etkisi altında geliştirmeyi ifade ediyordu. C. Hacıyev'in sınıfında eğitim gören A. Alizade, Qara Qarayev'in derslerine de katılmış ve onun bestecilik tekniğinin sırlarıyla tanış olmuştur. Ağşın Alizade, kaderin

kendisine sunduğu bu fırsatı ustaca kullanmış, her iki besteciye “manevi babası” olarak büyük saygı göstermiş ve her iki sanatçının yaratıcı başarılarından yararlanmıştı.

3. AĞŞIN ALİZADE’NİN KAMERA-ENSTRÜMENTAL ESERLERİNDE MİLLİLİK

Ağşin Alizade’nin müzik dili oldukça zengindir. Buna, yaratıcı çalışmalarında eski Azerbaycan folkloru ile modernliğin sentezlenmesi sayesinde ulaşmıştır. Ancak besteci taklitçilikten uzak durur. O, zamanı yalnızca çağdaşı olduğu için değerlendirmemiş ve “süslü akımlara” uymamıştır. Besteci, modernliği ve bu modernliğe uygun ruh halini bireysel yaratıcı laboratuvarında değerlendirerek, bunu sadece kendine özgü üslup ve bestecilik tekniğiyle dinleyiciye iletmiştir. Bu bağlamda, onun “Kamera” senfonisi ilginç eserlerden biri olarak kabul edilir. Eser, enerjik ve iyimser bir görüntüyü özlü bir müzik diliyle ifade eder. “Kamera” senfonisinde millilik ön plandadır. Besteci, bu eserde modern olduğu dönemin nabzını millilik prizmasından tutar ve neoklasizme özgü monolitik çerçevesinden uzaklaşarak zengin bir imgeler dünyası yaratır. Bu noktada, Ağşin Alizade’nin yaratıcı çalışmaları, yenilikçi özelliklerinin yeni bir yükseliş aşamasını yaşar.

“Ağşin Alizade’nin müziğinde insanı çeken güzelliğin, samimiyetin ve canlılığın sırrı, onun halk müziği sanatına bağlılığındadır. Milli müzik nefesini, zenginliğini ve özgünlüğünü eserlerinde koruyan Ağşin Alizade, bu zengin mirasa karşı hiçbir zaman istismarcı veya pasif bir tutum sergilememiştir. O, halk müziği hazinesini bir ham madde kaynağı olarak değil, halkın estetik düşüncesinin dehasıyla oluşmuş, işlenmiş yüksek sanat dünyası olarak görür ve ona sonsuz sevgi ve özenle, gerçek bir evlat sevgisiyle yaklaşır. Ağşin Alizade’nin müziğinde, bilgeliğimizin etkileyici muğamları, savaşçı çengilerin yankıları, hüznü ezgilerimizin yavaş fısıldamaları, ateşli dansların enerjik ritimleri ve aşık müziğinin yaşam dolu ruhu yaşar ve yankılanır. Besteci, halk müziğinin karakteristik noktalarını – intonasyon dönüşlerini, ritmik desenleri ve türsel özellikleri – büyük ustalıkla bireysel üslup konseptine dahil eder.” (Aliyeva, 2003).

Ağşin Alizade öncelikle modern bir bestecidir. Bu modernlik, onun yazı üslubunda ve bestecilik tekniklerinde kendini gösterir. Ancak o, aynı zamanda milli ve tarihi gelenekleri yaşatan bir sanatçıdır. Onun yaratıcılığında modernlik ile tarihi gelenekler bir bütün olarak sentezlenmiştir. İlginç bir şekilde, “Kamera” senfonisinin sanatsal değerini yüksek bir şekilde değerlendiren Qara Qarayev, bu eserde Ağşin Alizade’nin yaratıcı potansiyelinin tükenmezliğini görür ve şunları belirtir: “Bazı besteciler, sanat dünyasında attıkları ilk adımlardan itibaren dikkat çekerler. Bu tür gençlerin eserlerini dinlerken, ister istemez yaşlarını unuttur ve zamanla tavsiye edilen yaklaşımı bir kenara bırakarak, aniden müziğe en yüksek ölçütlerle yaklaşılmaya başlarsınız. Azerbaycan bestecilerinin yeni neslinin büyük imkanlara sahip temsilcileri arasında, şüphesiz, kamera orkestri için senfoninin yazarı Ağşin Alizade’nin adı da anılmalıdır.” (Seferova, 2019: 670).

Bestekar’ın millilik ile modernliğin kendine özgü sentezine dayanan ilginç eserlerinden biri, 20. yüzyılın 70’li yıllarında kamera orkestrası için yazılan “Aşıqsayağı” adlı eseridir. Bu eser, Azerbaycan müzik literatüründe yeni bir söz ve yeni bir fikir olarak kabul edilir. O, “Aşıqsayağı” eserinde Üzeyir Hacıbeyli’nin izinden giderek, kamera müziği özelliklerine sahip ilginç bir eser yaratmıştır. İlginç bir şekilde, besteci bu eserde yaratıcılığının yardımıyla aşık intonasyonları ve halk melodilerine uygun kendi aşık melodiyasını oluşturmuştur. “Aşıqsayağı” piyesi, aşık müziğinin kendine özgü intonasyonlarını tek bir plan dahilinde geliştirir. Azerbaycan aşık müziği örneklerini nota dökmeyen besteci, bu eserde kendine özgü bestecilik tekniklerinin imkanlarını kullanarak aşık müziğine benzeyen melodiler yaratmıştır.

Bilindiği gibi, 20. yüzyılın 20-30’lu yıllarında büyük besteci Üzeyir Hacıbeyli “Aşıqsayağı” adlı kamera-enstrümental eseri yazmıştır. Bu eserden sonra Ağşin Alizade’nin “Aşıqsayağı” eseri, Azerbaycan müzik kültüründe kamera-enstrümental müziğin konu kapsamını genişleten ve türün çeşitliliğini orijinal ses renkleriyle zenginleştiren nadir sanat örneklerinden biridir. Eserde etkileyici melodilerle aşık müziği intonasyonlarının yaratılması hakkında Z. Dadaşzade şunları yazar: “Ü. Hacıbeyli’nin büyüleyici ‘Aşıqsayağı’ triosundan sonra, kamera orkestrası için aynı adlı eseri yazan A. Alizade, aşık havalarının intonasyon ve ritm özelliklerini mekanik bir taklitten ziyade, bu zengin kaynaktan doğan sıradışı tazelikle kendi aşık müziği imajını yaratmaktadır.” (Seferova, 2019: 708).

“Aşıqsayağı” eseri rondo formunda yazılmıştır. Bu eser, bayram şenliklerini canlandıran enerjik bir dans karakterine sahiptir. Müziği, açıklığı ve parlaklığıyla öne çıkar. Bu parlaklık, faktürün temelini oluşturan ritmik figürasyonlarda ve dinamik özelliklerde kendini gösterir. Eser, baştan sona dinamik bir şekilde ritmik bir gelişim içerir, bu da esere ritmik olarak zengin bir temel kazandırır. Milli özellikleri yansıtan bu eserde, ritmik değişiklikler bu özellikleri belirgin bir şekilde vurgular. Sonuç olarak, Azerbaycan aşık sanatına özgü aktif değişkenlik melodiyada kendini hissettirir. “Aşıqsayağı” pyesinde konu biraz geç

ortaya çıkar. Bu, eserdeki duygusal gelişimin büyük bir mesafe kat etmesinden kaynaklanır. Konu, uzun bir hazırlık süreci ve duygusal gerilimin birikmesinin ardından ani dönüşler sonucunda ortaya çıkan bir doruk noktasını andırır. Ancak bu doruk noktası bir sona ulaşmaz, aksine gelişmeye devam ederek yüksek bir pafos yaratır.

Besteci aynı prensibi, kamera orkestrası için yazdığı “Cengi” eserinde de tekrarlar. Eserde besteci, esas olarak neoklasizme özgü bir yazı üslubunu kullanmış ve aynı zamanda halk müziği ruhunda etkileyici bir imgeler dünyası yaratmıştır. Onun “Cengi”si, mücadelecı bir ruh taşır ve halkın kahramanlık ruhunu, savaşçı karakterini yansıtır. Rast muğamının intonasyonlarına dayanan “Cengi” eseri, halk müziği dilinin neoklasik üslupla yorumlanmasıdır.

Agşın Alizade, 1978 yılında kamera orkestrası için yazdığı “Cengi” eserini, kamera-enstrümantal müzik alanındaki çalışmalarının bir devamı olarak görüyor. Eserde folklor örneklerinin intonasyonları belirgin bir şekilde ifade bulmuştur. Rast muğamına dayanan “Cengi”, mücadelecı ruhu ve bayram havasındaki atmosferi ile dikkat çeker. Besteci, Rast gibi zengin ve savaşçı bir muğamın unsurlarıyla renkli bir manzara yaratır ve milli kamera müziğini konu orijinalliği ile zenginleştirir. Agşın Alizade, daha sonra bu eserden melodiyi “Qafqaza seyahet” adlı balette kullanarak, eserde milli temaya kahramanlık özellikleri kazandırmayı başarmıştır. Böylece, “Cengi” eserinde tezahür eden milli ruh, daha büyük bir janrda yazılmış eserde özgün bir biçimde kendini bulur. Araştırmacılar, “Cengi” pyesini milli ruhun müzikte en inandırıcı şekilde tezahürü ve milli müzik simgelerinden biri olarak değerlendirmektedirler.

“Cengi” eseriyle Azerbaycan bestecilik okulunun temsilcilerinin yaratıcılığında izlediğimiz folklor örneklerinin klasik prensiplerle uyumlu hale getirilmesi problemini farklı bir üslupla çözmüş Agşın Alizade, bu eserde, aşık müziği ve halk dansı unsurlarının birleştirilmesiyle bu türün karakteristik özellikleri genelleştirilmiştir. Onun “Cengi”si, “Dastan”, “Qedim oyunlar” ve “Aşıqsayağı” gibi eserleriyle birlikte bir bütün kompozisyon olarak değerlendirilebilir. Bu dört pyes, halk müziğinin inceliklerini içeren unsurların genelleştirilmesi sonucu, birbirinden farklı ancak aynı zamanda zengin bir imgeler dünyası yaratmıştır.

Agşın Alizade, kamera müziği janrında yazdığı eserlerinde halk müziği örneklerinin orijinal varyantlarını yaratır. Bu süreçte, halk müziğini körü körüne taklit etmez, aksine halk müziği ve folklor ruhunda kendine özgü melodik eserler yazar. Bestecinin 1986 yılında bestelediği “Dastan” ve 1990 yılında tamamladığı “Gedim oyunlar” eserleri de bu türden eserlerdendir. “Gedim oyunlar” eserinde, klasik dans türlerinden biri olan vals ritmiyle ilginç bir müzik dairesi oluşturulur. Eserde, adeta eski oyun havalarına vals ritimleri aracılığıyla modern bir yüz kazandırılmıştır. Bu özellik, esere özel bir özgünlük kazandırır.

Agşın Alizade, diğer Azerbaycan bestecileri gibi, muğam sanatının ifade imkanlarını yaratıcı çalışmalarında yüksek bir düzeyde kullanmıştır. Bu, onun kamera-enstrümantal yaratıcılığının ilginç alanlarından biri olan organ eserlerinde de kendini hissettirir.

3.1. Agşın Alizade'nin “Muğam Sedaları” Eseri.

Organ müziği, Azerbaycan bestecilerinin eserlerinde genellikle önemli bir janr olarak karakterize edilmez. Ancak, bu alanda Agşın Alizade de diğer besteciler gibi ilginç çalışmalar yapmıştır. Azerbaycan bestecilerinin organ müziğindeki karakteristik özellikleri açıklayan E. Abbasova, şunları belirtir: “Azerbaycan bestecilerinin organ müziğindeki en büyük başarısı, muğam sanatının ifade araçlarının yaratıcı çalışmalarında çeşitli şekilde yansıtılmasıdır. Burada Azerbaycan bestecilerinin karşısında dev bir perspektif, daha önce hissedilmeyen intonasyon katmanları ve gelişim yöntemlerini duyma fırsatı açılmıştır. Bu fırsatlar, besteci yaratıcılığının sürekli olarak zenginleşen üslubu ile organik bir şekilde sentezlenir ve en önemlisi, ifade araçlarının yeni kalitesi olarak doğrulanır.” (Abasova ve Mammadov, 1978: 59).

Bu bağlamda, Agşın Alizade'nin “Muğam Sedaları” eseri de dikkat çekicidir. Bu eser, diğer enstrümantal eserlerinde olduğu gibi, muğam düşüncesinin özünü ortaya koyar. “Muğam Sedaları”, modern müzik dili ve tekniğiyle yazılmıştır ve bu, esere özel bir icra olanakları kazandırır. Burada, kayıt değişkenliği, timbre tonları, ve intonasyonların parlaklığı ön plandadır.

“Muğam Sedaları” eserini 1990 yılı Ocak olaylarının etkisi altında yazmıştır (1990 yılında Ocak ayının 20de Sovyet Ordusu Azerbaycan SSCnin başkenti Baküye girerek katliyam gerçekleştirmiştir). Dramatik karakterli eser, Azerbaycan halkının trajik tarihini intonasyon zenginliği ve imgelerin çeşitliliği ile dikkat çeker. Burada hissedilen dramatik ruh hali, halkın kaderinin derin kederini ifade araçlarında elde edilen yeni başarılarla sergiler. Besteci, bu başarıya formanın yorumlanmasında milli gelenekler ile modern

zamanın estetik düşüncesini uzlaştırarak ulaştır. “Muğam Sedaları” eserinde muğam unsurları yeni bir anlam taşır ve bireysel bir karakter alır. Besteci, muğam intonasyonları aracılığıyla halkın bilgeliklerini ve milli kültürün coşkusu canlandırır. Eserde milli özelliklerin yorumu, halk trajedisinin bir anıtı olarak değerlendirilir.

“Muğam Sedaları” eserinin temeli sekunda klasteri tarafından oluşturulmuştur. Bu müzikte gergin dramatikliği sağlar ve sekunda klasterinin kullanımı, eserin monotematik gelişiminde çeşitli varyasyonlar ortaya çıkarır.

Atonal üslupta yazılmış olan “Muğam Sedaları” eseri, sonuçta bir imgelerin yüksek duygusallıkla sunulduğu sağlam bir sanat örneği olarak öne çıkar. Eser, bir ostinat temanın varyasyonlara tabi tutulduğu dramatik karakterli bir tek bölümlü form yaratır. Gerçekten de eserde varyasyon formunun belirgin özellikleri bulunmaz. Tüm fikir, iki tabakanın gelişimi ile ortaya çıkar. Bunlardan biri, her seferinde geri dönen varyasyonlu ostinat temadır, diğeri ise doğaçlama karakterli parçalardır. Ostinat tema, varyasyon olarak bazı özelliklerine göre rondo formunun refren rolünü üstlenir. Ana tema boğuk intonasyonlarla verilir. Başlangıçta ritmik ve metrik özelliklere titizlikle uyulur, bu da eserin genel ruh halinin doğru bir şekilde sunulmasını sağlar. Temanın sekizlik ve çeyrek notaların aynı figürasyonları ile hareket ettiği fonlarda, bas mi bemol sesinin organ punktu pp dinamikleriyle karakterize edilir.

Nota Örneği 1. “Muğam sedaları” eserinden esas mevzu (İsmayılova, 2000: 25)

Başlangıçta ikili aralıklarla sunulan motiv, aynı kederi ifade eder. Bu, milli acının ve trajedinin derinliğini vurgular. Motifi oluşturan aralıklarda keskinlik ve kararsızlık hakimdir. Melodi, kromatik bir temel üzerinde gelişir ve tembr, müziğin kuru, derin kederini yansıtır. Burada, kütlelerin acısını tüm dehşetiyle hisseden bir insan portresi yaratılır. Aşağı yönlü hareketin devamı, adeta aynı soruyu tekrarlar: “Neden?” Çevrede her şey susar, insanların kalplerini ve düşüncelerini sadece bu tek soru parçalar: “Neden?” Bu tema, birçok kez kederin ve acının ifadesi olarak yankılanır. Bas sesi, melodiyi tüm ağırlığıyla destekler.

Eserde yükselen bir çizgi, dramatikliği artırır. Tematik parçaların birbiriyle etkileşimi bu dramatikliği belirler. Gelişimin yeni aşaması, oktav değişimi ile eşlik edilir. Kulminasyona doğru ilerleme kendini hissettirir. Bu esnada faktura, tüm tematik elementlerin gergin nüanslarıyla zenginleştirilir. Yüksek ve düşük sesler arasında konuşma diyalogları kurulur. Kararsız ritimler ve sinkopalar, dramatik düğümü oluşturur.

Nota Örneği 2. “Muğam sedaları” eserinden esas mevzu (devamı) (İsmayılova, 2000: 27)

Kulminasyon, düşük registerde ve major akorların eşlik ettiği bir fon altında melodik gelişimin gerginliği ile olgunlaşır. Kulminasyonda belirgin bir şekilde dramatik bir kahraman karakteri oluşturulur. Bu karakter, felakete mücadele eden bir milli kahramandır ve korkunç facianın karşısında durur. Görkemli akorlar sol elin partisinde yer alır ve bu sefer bas notasında verilen ostinat motif tarafından canlandırılır. Ostinat motif, eserde betimlenmeye çalışılan facianın tüm korkunçluğunu defalarca vurgular ve oktavlarla geçerek özel bir önem kazanmaya başlar.

Nota Örneği 3. “Muğam sedaları” eserinden kulminasyon (İsmayılova, 2000: 35)

Ostinat motif, sonraki gelişimde sağ elin partisine aktarılır ve tekrar seslendirilir. Bu, ilk başlangıca dönüş karakteri taşır. Sağ elin partisine bas anahtarına geçirilerek register değişikliği sağlanır. Bu durum, bir zıtlık oluşturur. Bas notasında “do” orman noktası ve pedal kullanımı, kederi daha da artırır. Bu keder, meydana gelen ağır felaket hakkında duyulan derin üzüntüdür. Yavaş yavaş sesler boğulur ve hareket *pp* dinamikasıyla devam eder.

Nota Örneği 4. “Muğam sedaları” eserinden keder mövzusu (İsmayılova, 2000: 37)

“Muğam Sedaları” eseri, 1990'ların kanlı Ocak günlerine en keskin vatandaş bakış açısıyla yaklaşan nadir sanat örneklerinden biridir. Burada yansıtılan düşünce ve duygular son derece ağır ve derindir. Bu düşüncelerin özeti, bitkin bir trajedi imgesinin hüznü intonasyonlarından doğar. Böyle bir trajediyi tüm dramatik yönleriyle sunmak için A. Alizade, geleneksel kanonlardan ayrılan serbest bir form seçer. Üç bölümlü bir form dalgalı hareket prensibine tabi tutulur.

“Muğam Sedaları” eserinde milli müzik örneklerinin ilişkisini ustaca ifade eden A. Alizade, Azerbaycan halkının milli düşüncesini ve bu düşüncenin felsefi özünü sergiler. Bilindiği gibi, Azerbaycan halkının ruhu muğam sanatıyla yoğrulmuştur. Bu nedenle, halkın hem sevinci hem de kederi, bu halk düşüncesinin felsefi özünü yansıtır. A. Alizade, orkestra eserinde tam olarak bunu başarmıştır. O, “Muğam Sedaları”nda bir halkın yaşadığı trajediyi tüm ağırlığıyla betimlemiştir. Böylelikle, milli müzik geleneklerini modern zamanın müzik estetiği ve diliyle birleştirmiştir.

4. YÖNTEM

Araştırma, nitel araştırma yöntemlerinden durum çalışması ve doküman analizi tekniklerine uygun şekilde gerçekleştirilmiş, konuyla ilgili güvenilir kaynaklar incelenmiş, bilimsel literatür taranmış ve nota örnekleri üzerinden teorik analizler gerçekleştirilmiştir.

5. ARAŞTIRMA PROBLEMİ

Bu makalede Ağşın Alizade'nin kamera-enstrümantal eserlerinin ulusal özellikleri incelenmektedir. Araştırmanın ana problemi besteci Ağşın Alizadenin eserlerinde milli üslup kullanım özellikleri nelerdir? A. Alizade musikisi Azerbaycan müziği ve kültürüne olan bağlılığını hangi yönden göstermektedir?

6. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Ağşın Alizade'nin eserlerine baktığımızda, onun halk düşüncesine ve yaşamına olan bağlılığının son derece açık bir şekilde ifade edildiğini görüyoruz. Bestekar, halk yaratusunun büyüleyici güzelliğini eserlerinde

yansıtan bir “halk ozanı” olarak tanımlanır. Aşık müziğine özgü zengin tür örneklerinden, muğamların yüce intonasyonlarından ve halk müziği örneklerinin milli özelliklerinden ustaca faydalanmış ve orijinal bir üslupla müzik kültürü tarihine adını yazdırmıştır.

- Ağşın alizade, “muğamvari” adını taşıyan IV senfonisinde, “kadim oyunlar”, “dastan”, “cengi”, “aşığsayağı”, “bayatılar”, “yaşlı sanatçı” gibi eserlerinde halk yaşamını ve azerbaycan insanının sanatsal imajını yaratır. Hatta onun gerçek sanatsal başarısı olan “babek” balesi de bu çerçevenin dışında kalmaz. Eserde azerbaycan halkının ulu geçmişine ve kahraman tarihine atıfta bulunan Ağşın Alizade, milli köklerine bağlılığını büyük bir müzikle ifade eder.
- Bu eserler, ayrıca tümünün programlılık prensibine dayanarak oluşturulmuş olması açısından değerlidir. Her bir program başlığı, eserin genel karakterinin temel göstergesi haline gelir.
- Ağşın Alizade'nin yaratıcılığında azerbaycan halkının kahraman tarihinin ve yaşamının yüksek seviyede tasviri yapılır.
- Halksallık ve modernlik, bu iki önemli kategoriye bireysel yaklaşım ve onları yaratıcı süzgeçten geçirerek aşma, ağşın alizade'nin yaratıcılığında belirgin şekilde ortaya çıkan yenilikçi özelliklerdir. En önemlisi, bu yenilikçi özellikler, bestekarın eserlerinde organik bir şekilde sentezlenmiştir.
- Eserlerinin genel ruhunda gizlenen halksallık ve millilik, çağdaş olduğu dönemin yaratıcı üslubu ve neoklasik teknikle işlenmiş ve cilalanmıştır. Bu bağlamda, ağşın alizade'nin yaratıcılığının ürünü olan sanat eserleri, azerbaycan müzik kültürünün altın fonuna dahil olan önemli müzik eserleridir.

7. ÖNERİLER

Gelecek çalışmalarda Ağşın Alizadenin diğer eserlerinin nota örnekleri üzerinden teorik analizler yapılarak milli veya modern üslup özellikleri ortaya çıkarılabilir. Bu inceleme makalesinden uygulamacılar bestekar Ağşın Alizade eserleri ile ilgili araştırmalarında, Azerbaycan müziği ile ilgili çalışmalarda yararlanabilirler.

KAYNAKÇA

- Abasova E., Mamedov N. (1978) Mugamlar ve Azerbaycan Sempfonizmi (Makomlar, Mugamlar ve Modern Bestecilik). Uluslararası Bilimsel ve Teorik Konferans. Taşkent, 10-14 Temmuz. (Абасова Э., Мамедов Н. (1978) Мугамы и азербайджанский симфонизм (макомы, мугамы и современное композиторское творчество). Международная научно-теоретическая конференция. Ташкент, 10 – 14 июля).
- Abdullayeva, Z. (2009). *Azerbaycan Müzik Edebiyatı*. Adiloğlu Yayınları.
- Aliyeva, F. (2003) Ağşın Alizade. *Musiqi dünyası*, (1-2), 21-23
- Anadolu Ajansı. (2023). *Azerbaycan'ın bağımsızlığının dönüm noktası “Kanlı Ocak”*. <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/azerbaycanin-bagimsizliginin-donum-noktasi-kanli-ocak/2480231>
- İsmayılova, R. (2000). *Azerbaycan Bestecilerinin Oran Müzikleri*. Azerbaycan Devlet Yayınları.
- Seferova, Z. (2019). *Azerbaycan Müzik Tarihi Toplusı. Cilt IV*. Elm Yayınları.
- Tehmirazgızı, S. (2014, Mayıs 21). *Ağşın Alizadenin sirli musiki alemi* “Medeniyyet” Gazetesi. <https://anl.az/down/meqale/medeniyyet/2014/may/371467.htm>